บทที่ 1
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร

เป็นที่เห็นพ้องกันว่าการเกษตรเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสำคัญทั้งในแง่การเป็นคลังอาหาร เป็นวัตถุดิบป้อนอุตสาหกรรมและเป็นสินค้าส่งออก แต่ภาคการเกษตรยังมีปัญหาหลายประการที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิต การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี การใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า การค้าไร้พรมแดน ฯลฯ การแก้ปัญหาวิธีหนึ่งคือ การพัฒนาเกษตรกรให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลก พร้อมทั้งตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีกิจกรรมและการปฏิบัติงานที่ให้ความรู้ความเข้าใจ ที่เรียกว่าการส่งเสริมการเกษตร ดังนั้นผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการเกษตร และแม้แต่ตัวเกษตรกรเอง จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

ความหมายและนิยามของการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร มาจากคำภาษาอังกฤษว่า agricultural extension หากแปลตามรูปคำศัพท์ agricultural หมายถึง เกี่ยวกับการเกษตร หรือเกี่ยวข้องกับกสิกรรม เกษตรกรรม (merriam-webster, 2017 ; dictionary.cambridge, 2017) ส่วน extension หมายถึง การเพิ่ม การยืดขยาย การแผ่ออก การทำให้กว้าง (dictionary.cambridge, 2017 ; FAFLEX, 2017) หากแปลความหมายตามรูปคำ agricultural extension หรือ การส่งเสริมการเกษตร ก็คือการแพร่กระจายหรือการขยายขอบเขตในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร อาจเป็นการทำให้ผู้ผลิตทางการเกษตรหรือเกษตรกรมีความรู้กว้างขึ้น การพัฒนาและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในงานเกษตร หรือแม้แต่การพัฒนาต้นแบบเพื่อเป็นแบบอย่างในการประกอบการเกษตรที่เหมาะสม เป็นต้น

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร โดยเน้นการให้ความรู้ใหม่แก่เกษตรกร เช่น “การส่งเสริมการเกษตรหมายถึง การนำความรู้ วิธีการและเทคนิคใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรไปแนะนำเผยแพร่ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร แล้วติดตามให้คำแนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย” (ภรณี ต่างวิวัฒน์และคนอื่นๆ , 2555: 16)

ในการส่งเสริมการเกษตรมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ขับเคลื่อน จึงกล่าวได้ว่า

> การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตร โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ทำหน้าที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความรู้ ให้การฝึกอบรม กระตุ้น ชักจูง ตลอดจนคอยช่วยเหลือแก่เกษตรกร โดยมี

> เป้าหมายให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพจนประสบผลสำเร็จ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (วาทิต บัวแสง, 2556: 3)

นับว่าสอดคล้องกับ Syngenta Foundation (2015) ที่ให้ความหมายว่า

> การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง การทำหน้าที่จัดหาความรู้พื้นฐานตามความต้องการในด้านทักษะ วิธีการ สำหรับการเพิ่มรายได้แก่ชุมชนชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการเป็นสิ่งสำคัญต่อเกษตรกร เป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี การส่งเสริมเป็นการให้การศึกษาเป็นสำคัญและมีเป้าหมายให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

และเว็บไซต์ Agriinfo.in (2015) ที่ให้ความหมายการส่งเสริมการเกษตรว่า

> หลักสูตรการศึกษาที่ต้องดำเนินการโดยภาครัฐ เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากปฏิบัติการสู่เกษตรกร เพื่อช่วยเกษตรกรเกี่ยวกับการวางแผน การตัดสินใจ การบันทึกข้อมูล การเลือกปัจจัยการผลิตขั้นต้น การเก็บรักษา การแปรรูปและการตลาด ซึ่งการให้การศึกษาต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร โดยสามารถเพิ่มผลผลิต พัฒนาเกษตรกร พัฒนาความเป็นผู้นำ พัฒนาอาชีพ พัฒนาชีวิตในครอบครัวและสังคม หรือการส่งเสริมการเกษตรเป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นการใช้ประโยชน์หรือประยุกต์ใช้งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์หรือองค์ความรู้ใหม่สู่การปฏิบัติของเกษตรกรโดยกระบวนการถ่ายทอดความรู้นั่นเอง

นอกจากนี้ Baig & Aldosari (2013: 620) ให้ความหมาย การส่งเสริมการเกษตรว่า “เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพและระบบหรือการบริการซึ่งช่วยให้เกษตรกรช่วยเหลือตัวเองได้”

ในสถานการณ์ทางเกษตรกรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน มีความตระหนักถึงการบูรณาการภูมิปัญญาเดิมของสังคมเข้ากับความรู้ใหม่ เพื่อผลเป็นความสุขอันยั่งยืนแก่เกษตรกรด้วย ดังเช่นคำนิยามการส่งเสริมการเกษตรคือ

> กระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกร จากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผลผลิตที่เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดการพัฒนารายได้และเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตครอบครัวเกษตรกรอยู่พอดี กินพอดี และมีความสุข อันเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนชนบทให้มีความมั่นคงในที่สุด (พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์, ม.ป.ป.: 11)

ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตรในยุคปัจจุบันจึงหมายถึง ระบบกลไก[1]ที่ขับเคลื่อนการพัฒนาภาคการเกษตรให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาตัวเกษตรกรเองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเกษตรกร เช่น แม่บ้านเกษตรกร บุตรหลานเกษตรกร (ยุวเกษตรกร) ฯลฯ ให้สามารถพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมการเกษตรอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีบูรณาการเข้าด้วยกัน เช่น การสร้างต้นแบบการเรียนรู้ การให้ข้อมูลข่าวสารหลายช่องทาง การถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยี การอบรม การฝึกปฏิบัติ ฯลฯ การส่งเสริมการเกษตรอาจทำโดยหน่วยภาครัฐหรือภาคเอกชนหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือโดยการประสานความร่วมมือกันมากกว่าหนึ่งหน่วยงาน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคการเกษตรให้มีความเจริญก้าวหน้า จนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองและเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงทางสังคมได้

ปรัชญาการส่งเสริมการเกษตร

ปรัชญา (philosophy) ความหมายในภาษาอังกฤษคือ the love of wisdom (Zulueta, Costales, & Luaton, 2006: 1) ซึ่งหมายถึง ความรักความสนใจฝักใฝ่ในหนทางแห่งปัญญา ความหมายปรัชญาในภาษาอังกฤษอีกนัยคือ an attitude toward certain activities (Zulueta, Costales, & Luaton, 2006: 1) ซึ่งหมายถึง ทัศนคติที่นำไปสู่การปฏิบัติด้วยความศรัทธา ความหมายของปรัชญาอีกความหมายหนึ่งก็คือ หลักการหรือกฎเกณฑ์ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติหรือให้ผู้ปฏิบัติมั่นใจว่าจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ (Odeyemi, 2003: 58)

ปรัชญาการส่งเสริมการเกษตร (philosophy of agricultural extension) คือ หลักการช่วยเกษตรกรให้ช่วยเหลือตนเอง (help agriculturists to help themselves) เช่น การให้ความรู้ การแนะนำการถ่ายทอดนวัตกรรมหรือเทคโนโลยี หรือการสนับสนุนอื่น ๆ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาให้เกษตรกรนำไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเหลือตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า อยู่ดี มีสุข

1. ปรัชญาการส่งเสริมการเกษตรที่สำคัญ

ปรัชญาที่สำคัญในการส่งเสริมการเกษตร (สุรวัฒน์ ชะลอสันติสกุล, 2556: 90–91) ได้แก่

1.1 เชื่อว่าเกษตรกรเป็นผู้พัฒนาได้ มีความสามารถ ที่จะรับความรู้และข้อมูลข่าวสาร และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

1.2 การส่งเสริมการเกษตรเริ่มต้นจากพื้นที่ของเกษตรกรเองและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมก่อนในขั้นต้น

---

[1] ระบบคือ ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดชัดเจนว่าทำอะไรบ้าง กลไกคือสิ่งที่ทำให้ระบบสามารถขับเคลื่อนหรือดำเนินได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร การจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2557:39)

1.3 การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรทำได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น ที่แปลงเกษตรหรือฟาร์มเกษตรของเกษตรกร ที่บ้านของเกษตรกร หรือ ในชุมชน ฯลฯ

1.4 โครงการและกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร มาจากความจำเป็นและความต้องการของเกษตรกร และการตัดสินใจที่จะรับโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับเกษตรกร

1.5 การเรียนรู้ของเกษตรกรทำได้โดยการปฏิบัติจริง

1.6 นักส่งเสริมการเกษตรทำงานโดยผ่านกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร ฯลฯ และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ควรได้รับการฝึกอบรมให้สามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังเกษตรกรและผู้ที่สนใจต่อไปได้

1.7 การถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยีสามารถทำได้ทั้งเกษตรกรรายบุคคลและกลุ่มเกษตรกร

1.8 งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อพัฒนาสิ่งที่เกษตรกรมีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเพิ่มเติมในส่วนที่เกษตรกรยังไม่มี

1.9 ปรัชญาวิถีพึ่งตนเอง อยู่ภายใต้เงื่อนไขความเป็นประชาธิปไตย

2. ลักษณะของเกษตรกรที่พึ่งพาตนเองได้

เกษตรกรที่สามารถพึ่งตนเองหรือช่วยตนเองได้มีลักษณะดังนี้ (วาทิต บัวแสง, 2556: 7)

2.1 เมื่อได้รับการช่วยเหลือเพียงเล็กน้อยก็สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว

2.2 ไม่เป็นภาระของสังคม สามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยกำลังสติปัญญาความสามารถ ไม่ต้องรอคอยใครมาให้ความช่วยเหลือ

2.3 มีความเชื่อมั่นและเคารพในเกียรติของตนเอง สร้างนิสัยรักการทำงาน ไม่รอความช่วยเหลือจากผู้อื่น สามารถเริ่มต้นการทำงานได้ด้วยตนเอง

ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนเกษตรกรหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความรู้หรือถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น การปลูกองุ่น 50 ไร่ที่จังหวัดนครราชสีมา ของสมบัติ วิเชียรณรัตน์ ในระยะแรกประสบปัญหามากมาย แต่ได้พัฒนาตนเองจากการประยุกต์ความรู้จากการศึกษาดูงานและการเข้าร่วมโครงการอาหารปลอดภัยด้านพืช (GAP)[1] ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนครราชสีมา กรมวิชาการเกษตร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2550 ได้ผ่านการรับรอง GAP การผลิตพืช (องุ่น) พันธุ์องุ่นที่ปลูกคือ ดีไลท์ บิ๊กแบล็ค และ ไข่ปลาคาเวียร์ ได้ผลผลิต

[1] GAP หรือ Good Agriculture Practices การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

องุ่นประมาณ 500–1,000 กิโลกรัม/ไร่/ปี จำหน่ายองุ่นสดราคากิโลกรัมละ 200 บาท รายได้ต่อปีอยู่ระหว่าง 100,000–200,000 บาท และหากทำเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปองุ่นจะมีรายได้เพิ่มขึ้น 7–10 เท่า การปลูกองุ่นเน้นผลผลิตที่มีคุณภาพ รสชาติดี และปลอดภัยต่อผู้บริโภค (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559)

การวิจัยในต่างประเทศแถบแอฟริกาตะวันตก ศึกษาการปลูกผักของกลุ่มเกษตรกรหญิง 3 กลุ่มตามเขตพื้นที่พบว่า เกษตรกรพื้นที่ Bakau ที่เคยไปทำงานในไต้หวันซึ่งได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและมีประสบการณ์การปลูกผักมาเป็นระยะเวลานาน สามารถปรับปรุงดินและจัดการฟาร์มได้ดี พื้นที่ปลูก 10.0 เฮกตาร์ ผลิตผักได้ 194.0 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่า 141,480 ดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่เกษตรกรพื้นที่ Banjulinding พื้นที่มากกว่ามีขนาด 23.0 เฮกตาร์ ผลิตผักได้เพียง 34.0 ตัน/ปี คิดเป็นมูลค่า 24,795 ดอลลาร์ (ตารางที่ 1.1) ซึ่งทำให้เห็นว่า การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการมีประสบการณ์ ทำให้เกษตรกรพัฒนา จนสามารถผลิตผักได้ปริมาณมากขึ้นและมีมูลค่าเพิ่มจากเดิมโดยที่ขนาดพื้นที่ไม่ได้เป็นปัญหาต่อการผลิต

ตารางที่ 1.1 ผลผลิตผักของเกษตรกรหญิงที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้และมีประสบการณ์

กลุ่มเกษตรกร	ขนาดพื้นที่ (เฮกตาร์)	ปริมาณผลผลิต (ตัน/ปี)	มูลค่า (ดอลลาร์สหรัฐ)	เทคโนโลยี/ประสบการณ์
Bakau	10.0	194.0	141,480.00	ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและมีประสบการณ์
Banjulinding	23.0	34.0	24,795.00	มีประสบการณ์
Ndemban	4.0	11.8	8,605.00	มีประสบการณ์

ที่มา: Sanyang, Kao, & Chi Huang, 2009)

กลุ่มเป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตรและบริบท

กลุ่มเป้าหมายหลักของการส่งเสริมการเกษตรคือตัวเกษตรกรเอง ทั้งนี้จะมีบริบทที่เกี่ยวข้องซึ่งนักส่งเสริมการเกษตรต้องคำนึงถึงด้วยดังนี้

1. การพัฒนาตนเองของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

การให้ความรู้แก่เกษตรกรให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสร้างประสบการณ์ ควรใช้วิธีหรือรูปแบบประชาธิปไตย จนกระทั่งสามารถตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกร

ลักษณะการพัฒนาเกษตรกรและองค์กรการเกษตรในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดคือ การพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร[1]ให้เป็น smart farmer[2]ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2564 โดยใช้วิธีบูรณาการส่งเสริมองค์ความรู้ ปรับระบบส่งเสริมพัฒนาและการให้บริการแก่เกษตรกรโดยใช้ระบบ MRCF (mapping – remote sensing – community participation – focus) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2556: 8 และ กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559: ข–ค)

M: mapping คือ นักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานรับผิดชอบต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเตรียมเข้าทำงานในพื้นที่ โดยเน้นการใช้ข้อมูลแผนที่ในการวางแผนพัฒนาเกษตรกร

R: remote sensing เกิดขึ้นเมื่อนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานรับผิดชอบต้องประสานและบริการเกษตรกรด้วยการติดต่อสื่อสารระยะไกล เพื่ออำนวยให้เกษตรกรได้รับความสะดวกรวดเร็วและทันต่อสถานการณ์

C: community participation คือการใช้วิธีการจัดเวทีชุมชนในการทำงาน และร่วมดำเนินการกับเกษตรกร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม

F: focus หรือ specific filed service เป็นจุดมุ่งเน้นสำคัญที่ต้องการให้เกิดขึ้น โดยการเข้าทำงานในพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจงด้วยเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

2. ครอบครัวเกษตรกร

ครอบครัวเกษตรกรประกอบด้วยสมาชิกต่างเพศต่างวัย ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมหรือพัฒนาความรู้อย่างเหมาะสมจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาครอบครัวได้เป็นอย่างดี วิธีการส่งเสริมการเกษตรกระทำได้หลายวิธี เช่น ปี พ.ศ. 2560 กรมส่งเสริมการเกษตรวางแนวทางพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อรายงานการเรียนรู้และเชื่อมโยงแหล่งความรู้ที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่และพี่เลี้ยงช่วยปรับการเรียนรู้โดยการอบรมสัมมนาเพิ่มเติม แลกเปลี่ยนหรือแนะนำแหล่งความรู้วิชาการและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สำหรับยุวเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรวางแนวทางเสริมสร้างและพัฒนา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกทักษะทางด้านการเกษตร เคหกิจ

---

[1] องค์กรเกษตรกร หมายถึง การรวมตัวกันของเกษตรกรเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม โดยกลุ่มมีโครงสร้างการดำเนินงาน ระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน และมีการบริหารจัดการกลุ่ม (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐและคนอื่น ๆ, 2555: 14)

[2]Smart Farmer หมายถึง บุคคลที่มีความภูมิใจในการเป็นเกษตรกร มีความรอบรู้ในระบบการผลิตด้านการเกษตรแต่ละสาขา มีความสามารถในการวิเคราะห์เชื่อมโยงและบริหารจัดการการผลิตและการตลาด โดยใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ คำนึงถึงคุณภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค สังคมและสิ่งแวดล้อม (โอพ่าร พิทักษ์, ม.ป.ป.)

เกษตร[1] การบริหารจัดการ การตลาดและการอนุรักษ์ทรัพยากร แนวทางการส่งเสริมการเกษตรให้แก่แม่บ้านเกษตรกร โดยการอบรมถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการและสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการสร้างแหล่งอาหารอีกด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร, ม.ป.ป.: 8–10)

3. การพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจในที่นี้หมายถึง การจัดระบบการเกษตรตั้งแต่วางแผน การผลิต การจำหน่าย จนกระทั่งการบริโภค การส่งเสริมการเกษตรจะช่วยให้เกษตรกรสามารถวางแผนการผลิตทางด้านการเกษตรให้สอดคล้องกับสภาวะความต้องการของตลาดและการอุตสาหกรรม โดยพัฒนาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการอย่างชาญฉลาดและเกิดประโยชน์สูงสุด อันจะเป็นการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิตในฟาร์ม งานส่งเสริมการเกษตรที่ช่วยในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมีหลายอย่าง เช่น ศูนย์พัฒนาและฟาร์มตัวอย่างโครงการพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้เกษตรกรและบุคคลที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการระบบฟาร์มบนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยการเกื้อกูลของระบบนิเวศในฟาร์มมาพัฒนาให้เกิดผลิตผลทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการขับเคลื่อนในช่องทางต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ วิทยุ โทรทัศน์ การถ่ายทอดความรู้โดยเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ฯลฯ เพื่อพัฒนาเกษตรกรไทยเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) กล่าวคือ เน้นทำการเกษตรสมัยใหม่คือทำน้อยแต่มีรายได้มากขึ้น เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการเอง (entrepreneur) และแรงงานเกษตรมีทักษะสูง เพื่อมุ่งไปสู่การเป็นเกษตรกรมั่งคั่ง การเกษตรกรรมยั่งยืนและประเทศมีความมั่นคงด้านอาหาร

4. การพัฒนาชุมชน

เมื่อใดที่เกษตรกรและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในชุมชนได้รับการพัฒนาจนพวกเขาสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ มีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงครอบครัว มีความอยู่ดีกินดี ชุมชนก็จะมีความสงบสุข ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ จะลดลงได้ เช่น ปัญหาโจรขโมยในชุมชน การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การขาดการศึกษา ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตรจึงมีส่วนช่วยแก้ปัญหาชีวิตและสังคมในชนบท และช่วยสนับสนุนแผนการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างการส่งเสริมการเกษตรที่สามารถพัฒนาชุมชน เช่น การส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มรูปแบบสหกรณ์ แบบกลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อันจะส่งผลให้บุคคลในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี สามารถช่วยเหลือเกื้อหนุนซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความสามัคคี อันเป็นศูนย์รวมของความเข้มแข็ง

---

[1] เคหกิจเกษตรคือ งานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่หรืองานในครอบครัวของเกษตรกร เช่น สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การปรุงและแปรรูปอาหาร การศึกษาของสมาชิกครอบครัว ฯลฯ

ขอบเขตของงานส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตรมีขอบเขตดังนี้ (สุรวัฒน์ ชะลอสันติสกุล, 2556: 96-97)

1. กลุ่มผู้รับบริการ

กลุ่มผู้รับบริการ ได้แก่ เกษตรกรและประชาชนทั่วไป ผู้ที่ไม่ได้เข้าศึกษาในระบบสถาบันการศึกษา เน้นการให้บริการแก่เกษตรกรและชาวชนบท รวมทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรอื่น ๆ เช่น ผู้ขายอาหารสัตว์ เคมีภัณฑ์เกษตร ผู้จำหน่ายผลผลิตเกษตร ฯลฯ

2. วิชาที่สอน

วิชาที่บรรจุในหลักสูตรของโครงการ ต้องเป็นสาระหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เคหกิจเกษตรหรือสาระที่สัมพันกัน

3. การถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี หรืองานวิจัยทางการเกษตร

การถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี หรืองานวิจัยทางการเกษตร มีหลายวิธี ต้องเลือกใช้ตามความเหมาะสมของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย สาระที่จะถ่ายทอดและสถานที่ที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยี

บทสรุป

การส่งเสริมการเกษตรเป็นกิจกรรมสำคัญเพื่อให้การบริการหรือสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคการเกษตรในด้านต่าง ๆ ให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการฟาร์มหรืองานเกษตรได้อย่างเหมาะสม อันนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้กินดีอยู่ดีมีความสุข ปรัชญาสำคัญในการส่งเสริมการเกษตรคือการช่วยเกษตรกรให้เขาสามารถช่วยตนเองหรือพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมการเกษตรมีความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพัฒนาความรู้ของเกษตรกร กลุ่มเป้าหมายและบริบทของการส่งเสริมการเกษตรได้แก่ เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร ครอบครัวเกษตรกร การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน นั่นคืองานส่งเสริมการเกษตรจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้รับการส่งเสริมคือเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคการเกษตร โครงการซึ่งเป็นการกำหนดกิจกรรมการดำเนินงาน และวิธีการในการพัฒนายกระดับคุณภาพเกษตรกรหรือกลุ่มผู้รับการส่งเสริม

คำถามทบทวน

1. นิยามการส่งเสริมการเกษตรตามความเข้าใจของท่าน
2. การส่งเสริมการเกษตรมีความสำคัญอย่างไร
3. ทำไมการส่งเสริมการเกษตรยึดหลักการช่วยเกษตรให้ช่วยเหลือตนเองได้

4. งานส่งเสริมการเกษตรมีขอบเขตเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

5. ยกตัวอย่างลักษณะการส่งเสริมการเกษตรที่สามารถพัฒนาตัวเกษตรกรหรือพัฒนาองค์กรเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). องค์ประกอบของระบบงาน MRCF. **ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบ MRCF** [Online]. Available: ssnet.doae.go.th/wp-ontent/uploads/ 2016/09/1-ระบบส่งเสริมการเกษตร-MRCF.pdf [6 มิถุนายน 2560].

กรมส่งเสริมการเกษตร. (ม.ป.ป.). Road Map โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart farmer) ปีงบประมาณ 2560. **การขับเคลื่อน Smart farmer** [Online]. Available: chiangyuen.mahasarakham.doae.go.th/5.Smart-Farmer.pdf [3 มิถุนายน 2560].

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2556). กลไกการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer สู่การปฏิบัติ. **คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer** [Online]. Available: https://www.opsmoac.go.th/ewt_dl_link.php? nid=7293 [1 มิถุนายน 2560].

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). ตามฝัน “สมบัติ วิเชียรรัตน์” ไร่องุ่นร้อยล้าน. **บทความด้านการเกษตร** [Online]. Available: https://www.moac.go.th/download/article/article_20141121152035.pdf [10 มิถุนายน 2560].

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, ยุพา อินทราเวช, ทิวา แซมเพชร, จิระนุช ชาญณรงค์กุล, ประยูร แก้วปลอด, ยอดธงไชย รอดแก้ว, ศันสนีย์ นิติธรรมยง และรัตนาพร เลิศชู. (2555). **แนวการศึกษาวิชาการพัฒนาองค์กรเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย.** ม.ป.ท.: กรมส่งเสริมการเกษตรและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (ม.ป.ป). แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. **ชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อพัฒนา** [Online]. Available: agri.stou.ac.th/UploadedFile/ 91720-4.pdf [25 กรกฎาคม 2558].

ภรณี ต่างวิวัฒน์, พรรณี ศุภนิมิตกุล, มัลลิกา เขียวหวาน, เขมวรรณ ดวงจันทร์, สายัณห์ ปิกวงศ์, ธัญธิตา ศรีสุระ, ณรงค์ สำแดงเดช และศิริเพ็ญ ลาภวงศ์เมธี. (2555). **แนวการศึกษาวิชาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรหลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมการเกษตร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วาทิต บัวแสง. (2556). **เอกสารประกอบการเรียนวิชาหลักการส่งเสริมการเกษตร** [Online]. Available: https://sites.google.com/site/watitbuasang/xeksar-prakxb-kar-reiyn-wicha-hlak-kar-sng-serim-karkestr/khana [23 กรกฎาคม 2558].

สุรวัฒน์ ชะลอสันติสกุล. (2556). **เอกสารคำสอนฉบับปรับปรุง 2556 รายวิชาหลักสหกรณ์และการส่งเสริมการเกษตร.** เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2557). **คู่มือประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2557.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

โอฬาร พิทักษ์ (ม.ป.ป.). **แนวทางการดำเนินงานการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer** [Online]. Available: http://www.oae.go.th/ots_web/download/ KM/smart%20farmer%20smart%20officer.pdf [21 มีนาคม 2559].

Agriinfo.in. (2015). **What is Agricultural Extension?** [Online]. Available: http://www. agriinfo.in/default.aspx?page=topic&superid=7&topicid=1440 [2015, July 20].

Baig, M.B. & Aldosari, F. (2013). Agricultural Extension in Asia: Constraints and Options for Improvement. **The Journal of Animal & Plant Sciences.** 23(2): 619-632.

dictionary.cambridge. (2017). **Meaning of "agricultural" in the English Dictionary** [Online]. Available: http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/agricultural [2017, March 18].

merriam-webster. (2017). **Definition of agricultural** [Online]. Available: https://www. merriam-webster.com/dictionary/agricultural [2017, March 18].

Odeyemi, T.J. (2003). Philosophy of Adult Education and the Implication for the Agricultural Extension Service. **Journal of Advanced Scientific Research.** 3 (2): 55-63.

Sanyang, E.S., Kao, T. & Chi Huang, W. (2009). The Impact of Agricultural Technology Transfer to Women Vegetable Production and Marketing Groups in the Gambia. **World Journal of Agricultural Sciences.** 5 (2): 169–179.

Syngenta Foundation. (2015). **Improving the livelihood of smallholder farmers** [Online]. Available: http://www.syngentafoundation.org/index.cfm?pageID= 594 [2015, July 20].

FAFLEX. (2017). **THE FREE DICTIONAR** [Online]. Available: http://www.thefreedictionary.com/ extension [2017, March 18].

Zulueta, F. M., Costales, N. E., & Luaton, A. S. (2006). **Philosophy made easy.** Mandaluyang: Navotas Press.